

Dimittendtale 2024

Du må ændre dine vaner

Af Claus Holm, Leder af DPU, Aarhus Universitet

Kære dimittender, kære familier og venner,

I skal først og fremmest handle således, at I ville gentage jeres handlinger.

Sådan lød en af den tidligere rektor for Danmarks Pædagogiske Universitet Lars-Henrik Schmidts leveregler. Den har jeg også gjort til en af mine. Og i forlængelse heraf kan jeg forvisse jer om, at det er gentagen glæde for mig at lykønske dimittender, i år lige præcis jer, med, at I står her i dag med en master- eller kandidatgrad fra DPU, Aarhus Universitet.

Mange af jer befinder jer i øjeblikket i overgangen fra studie til arbejdsliv. Det er en tid, hvor mange veksler mellem gå-på-mod og let mismod, mellem tro på sin erhvervede viden, kompetencer og færdigheder og tvivl om, hvorvidt det pædagogiske arbejdsmarked er parat til ens akademiske vaner, metoder og tilgange til pædagogik.

Det er naturligvis et stort og vigtigt spørgsmål for jer, men det er også et samfundsmæssigt spørgsmål, hvor ambitiøs pædagogikken skal være, og hvor høj en kvalitet velfærdssektoren skal levere til borgerne.

Siden år 2000 har forventningerne til dansk pædagogik og uddannelse være historisk høje. Professionshøjskolerne og DPU fik samlet set til opgave at hæve niveauet i dansk pædagogik. For DPU handlede det om at bidrage ved at videnskabeliggøre pædagogikken. Og siden år 2000 har mere end 20 årgange af DPU-kandidater dimitteret fra DPU.

Jeres forgængere har være en fortrop i denne niveauforbedring af dansk pædagogik.

Det betyder, at mange af jeres kommende arbejdsgivere har vænnet sig til tanken om, at der eksisterer pædagogisk arbejdskraft med akademiske vaner, ekspertise og en dømmekraft, som bidrager til at højne kvaliteten af de pædagogiske ydelser. Så selvfølgelig vil I på den ene side skulle tilpasse jer de lokale organisatoriske vaner og rutiner, men på den anden side vil I også møde en forventning om at bidrage til at forbedre og professionalisere lige netop denne vanepraksis.

Hvordan gør man så det?

Her bliver ordet professionel interessant. Slår man op i Ordbog over det Danske Sprog, så vil man se, at en professionalist kan betyde at være en vanebryder, det vil enten sige en person, der er kriminel af vane, eller én, som er god til at bryde med vanebaseret praksis.

For god ordens skyld vil jeg straks sige, at det er den sidste kategori, jeg tilskriver jer.

Min festtale til jer i dag er en refleksion over spørgsmålet: hvordan bliver I som dimittender fra DPU en velkommen akademisk vanebryder ude i praksis og på arbejdsmarkedet i det hele taget?

Spørgsmålet kræver to typer af afklaringer.

Den ene afklaring består i at svare på, hvad det vil sige at have – og turde bevare – en akademisk tilgang til sit arbejde. Den anden handler om, hvordan man bliver en succesfuld – akademisk uddannet – 'vanebryder'.

Akademikere får tæsk – for tiden

Først til spørgsmålet om at have en akademisk tilgang til sit arbejde.

Som I måske husker fra jeres start på DPU, forsøger vi at forberede nye studerende på, at et studieliv indebærer arbejde med sværere tekster og teorier, end mange før har bokset med, og at mange kan opleve et decideret ”teorichok”.

Det er jo noget de fleste overkommer ved en indsats, hvor man bogstaveligt talt indøver nye studievaner – vænner sig til det slid og den disciplin, det kræver, ja, ligefrem nyder, hvad man kan med sine nye vaner. Det har I gjort, I har tilegnet jer en mere reflekteret tilgang til jeres erfaringer, kompetencer og færdigheder. Måske oplever I nærmest at have skiftet identitet, at I er blevet akademikere. Til lykke med det, det er en stor bedrift i sig selv – og godt ikke bare for jer selv, men altså også for kvaliteten af pædagogisk arbejde i Danmark.

Samtidig er det ingen hemmelighed, at vi i Danmark har et lidt ambivalent forhold til akademikere, I skal ikke komme for godt gang! Det er en dårlig vane, en arv vi har fra Ludvig Holbergs satire over den påståelige by-akademiker i hans berømte komedie ”Erasmus Montanus eller Rasmus Lodberg” fra 1723. Den kulminerer som bekendt med, at Erasmus bliver truet med tæv for at sige, at jorden er rund og ’ikke flak som en pandekage’. Og Erasmus Montanus undslipper kun denne omgang tæv, fordi han vælger ikke at fastholde sandheden om jorden – og det gør han, fordi den vil koste ham sit livs kærlighed. Lisbeth. Hun må nemlig ikke indgå ægteskabelige forbindelser med en lærd. En akademisk tosse! Så Rasmus’ kærlighed til denne kvinde vinder over sandheden.

Lidt på samme måde kan vi akademikere opleve vores regering og folketing i disse år. Universiteterne er kommet for godt i gang, og tæskeholdet, der skal afklapse akademikere og akademisk uddannelse ses nu i form af universitetsreformen. Ak ja niveauet må ikke blive for højt på landets universiteter.

Men der kommer en tid efter denne, det plejer der heldigvis. Så bare rolig. Viljen til akademisering er mere end intakt. Blandt andet fordi det moderne arbejdsmarked taler et andet sprog end ledende politikere aktuelt, faktisk kalder de på jeres hårdt erhvervede videnskabelige vaner. Dimittender fra DPU er

således blandt de akademikere med allerhøjest beskæftigelse, når man sammenligner med beslægtede uddannelser. Så jeres 'akademiske vaneforbrydelser' vil blive værdsat, tvivl ikke på det.

Men ikke uden videre. For (også) ude i praksis, det ligger jo lidt i ordet "praksis", gør man gerne, som man plejer, man følger vanens magt. Og derfor vil I måske også opleve at blive set som repræsentanter for en universitetstilgang og dermed risikere at stikke akademikersnuden for langt frem.

Elsk de kortvarige vaner

Men hvad gør man så, hvis kollegerne mener, at jorden stadig skal være flak? Man indleder et kærlighedsforhold til vaner.

At blive vanekær handler, siger min erfaring mig, om ikke bare at være vanebryder, men også – om jeg så må sige - vanenyder. At stræbe mod forandringer, som anerkender, men også forbedrer rutiner og vaner. Det kan være, at man som del af et team – et pædagog-, lærer- eller for den sags skyld lægeteam, hvis man var sådan en – ser de eksisterende rutiner og vaner an, analyserer problemstillingerne med sit akademiske beredskab og bidrager med sin mulighedsviden, sin professionelle fantasi.

For som vanebryder står man sig – i praksis – sjældent godt ved at udrydde de andres rutiner, der er ofte grunde til, at de findes. Man skal kun søge at forandre dem, hvis dårlige vaner kan forbedres, og ikke blot for i forandringens navn at sætte en ny dårlig vane i stedet for en gammel. Det handler om at finde en klog og kvalitetsorienteret balance mellem vanebrud og vanenydelse.

Og hvordan gør man så det?

Det er i snart sagt alle livets sammenhænge – og således også arbejdslivets – værd at lytte til filosofen Friederich Nietzsche. I sin bog "Den muntre videnskab" fra 1882 skriver han, at:

"Det frygteligste og mest uudholdelige vil være at leve et liv uden vaner. Et liv som hele tiden vil kræve improvisation."

Med dette citat som afsæt kan man sige, at rutiner og vaner altid bør være til stede i et tilstrækkeligt omfang, verden er ganske enkelt ikke beboelig uden dem. Det har man også konstateret empirisk. Amerikanske forskere har undersøgt et stort antal dagbøger og konstaterer, at op mod 40 procent af vores liv består af ubevidste vaner, rutiner og gentagelser, hvoraf nogle er hensigtsmæssige og andre ... not so much.

Men uanset vanernes dårlige eller gode karakter, så kan de være svære at bryde. For som mennesker og medarbejdere har vi behov for et mål af trivialitet og reduktion af kompleksitet - men også for brud. Vi er vanekære, men kan også ligefrem komme til at lide af konservativ vaneforstoppelse. Skal vi undgå det, så er vi nødt til at skifte vaner hyppigere.

En anden tysk filosof, Peter Sloterdijk, peger i sin bog ”Du må ændre dit liv” fra 2009 på, at vi lever i en tid, hvor den nye vane bliver at ændre sine vaner. En tid, som kan kaldes de kortvarige vaners tid. Og han argumenterer for, at det faktisk er muligt ikke bare at forandre, men også at forbedre vaner ved at indøve nye, gode, ja bedre vaner. Man kan ligefrem blive rig på dem, altså vanerne. Ved at skabe et slags beredskab bestående af vanemoduler af tidligere succesfulde handlinger, som kan opdateres og aktiveres og forny vores handlekraft. Men vaner er uomgængelige.

Og ligesom vaner og rutiner således er eksistensvilkår for den enkelte, så er det også tilfældet for organisationer og institutioner – de kunne heller ikke fungere uden. Tænk blot på den daglige ind- og udskrivning af børn i et dagtilbud eller SFO. Eller på hospitalets gentagne kontrol af patientens navn og CPR-nummer, inden man kommer under kniven. Det er organisatoriske rutiner, som udføres med rutineomhu af ansvarlige medarbejdere.

Faktisk hævdes det i litteraturen om rutiner og vaner også, at lige netop organisatoriske vaner og rutiner er specielle i den forstand, at der løbende gøres forsøg på en reflekteret regulering af dem. Det tror jeg er helt rigtigt set. Af samme grund

vil I opleve, at I både som ledere og medarbejdere prøver at styre, ændre eller justere de handlinger, rutiner udgøres af. Ganske enkelt for at påvirke udfaldet af dem. Det vil nogle gange være helt, helt forgæves. For vaneskift er uhyre sjældent et quick fix. Ikke en let sag, men en vigtig!

Afslutning: Berig pædagogikken med bedre vaner

Men hvordan ved man, hvornår der er grund til at skifte vaner og rutiner? Og hvordan bidrager I som kandidater i pædagogik fra DPU til det?

Jeg har tre anbefalinger til jer:

Vær opmærksom på, spørgende og nysgerrig over for organisatoriske vaner og rutiner og begrundelserne for dem. Sæt ikke spørgsmålstegn ved værdien af vaner som sådan, for de kan være udtryk for bevidste, værdsatte og vigtige gentagelser, men reflekter over, hvorfor de er der, og om de faktisk bidrager til den bedste opgaveløsning.

Gør brug af jeres akademiske og professionelle fantasi. Det vil sige brug jeres mod til at insistere på teoretiske overvejelser i relation til praksis, accepter ikke blot, at praksis med sine eksisterende rutiner og vaner spontant finder frem til prima løsninger. Husk at teoretisk refleksion, når den er bedst, åbner for nye handlinger, rutiner og vaner, som løser problemer i praksis.

Og min tredje anbefaling er, at I skal fastholde jeres akademiske vaner, jeres ny erhvervede identitet, med at være reflekterede i forhold til jeres egen og kollegernes organisatoriske rutiner og vaner. Forbliv berigende vanebrydere og -nydere. Det er en sådan balanceret tilgang, som tidligere årgange af DPU-dimittender har benyttet sig af, og som har bidraget til – måleligt – at hæve kvaliteten i dansk pædagogisk praksis.

Det tog efter sigende 50 år at videnskabeliggøre medicinen. Det tager lige så lang tid for pædagogikken, så der er godt 25 hårde år tilbage. Det vil sige, at det kræver vedholdenhed, ikke mindst

jeres, at vænne dansk pædagogik til videnskabelige vaner - også jeres!

Jeg indledte med at citere en af Lars-Henrik Schmidts leveregler: ”du skal først og fremmest handle således, at du ville gentage dine handlinger.” Det er en opfordring til at have et både reflekteret og samvittighedsfuldt forhold til vaner og rutiner. Det er min opfordring til jer. Så selvom I tager afsked med DPU i dag, så bliv ved med at bruge jeres akademiske vaner reflekteret og samvittighedsfuldt i praksis, det har den brug for!

Tillykke med jeres kandidatgrad fra DPU, jeres nye vaner vil have store betydning for jer og jeres kollegaer - god arbejdslyst med dem!